

Relatiile României cu Portugalia

Așezarea geografică și cadrul de dezvoltare ale popoarelor român și portughez fiind diametral opuse, era și firesc ca evoluțiile lor să fie totalmente diferite. Popoare de limbă latină amândouă și având origine comună romană, românii și portughezii au avut, de-a lungul istoriei, foarte puține momente de apropiere, de conexiune.

Printre sursele care vorbesc despre atare contacte se numără și informația furnizată de Nicolae Iorga, referitoare la prezența pe meleagurile românești – în Valahia mai precis – în veacul al XV-lea, a lui dom Pedro, duce de Coimbra, fiul regelui Portugaliei Joao I (1385-1433), cu prilejul unei expediții antiotomane. Evenimentul la care se face referire s-a petrecut cu adevărat în Țara Românească, în anul 1427, și i-a avut drept protagoniști pe domnitorul Dan al-II-lea, împăratul Imperiului German, rege al Boemiei și Ungariei totodată, Sigismund de Luxemburg, și pretendentul Radu Prasnaglava. Dan al-II-lea, promotor al unei atitudini și politici externe antiotomane, a fost nevoit să îl înfrunte pe Radu Prasnaglava, turcofil, care urmărea să îi ia tronul, cu sprijin militar otoman. Sigismund de Luxemburg a sărit în ajutorul domnului muntean, pornind în aprilie 1427 cu oastea sa spre Valahia, fiind însoțit în expediție de dom Pedro, aflat la Curtea sa.

Știrile cu privire la raporturile bilaterale româno-portugheze devin mai precise în epoca modernă, în veacul al-XIX-lea. Revoluția burghezo-liberală din Portugalia (1820-1823), care a dus la instaurarea monarhiei constituționale în această țară, a găsit un puternic ecou în presa din Țara Românească. În paginile "Curierului românesc" al lui Ion Heliade Rădulescu, evenimentele din Portugalia erau pe larg narate și comentate cu o vădită simpatie. De asemenea, după unirea de la 24 ianuarie 1859, în presa românească au început să apară articole și știri detaliate despre Portugalia și poporul portughez.

* * *

Debutul relațiilor diplomatice româno-portugheze începe după 8/20 februarie 1880, atunci când ultimele trei mari puteri europene, Germania, Marea Britanie și Franța au recunoscut statul independent și suveran România, stabilind cu el relații diplomatice la nivel de legăție. În această conjunctură, la 18/30 aprilie (1880), o delegație oficială a României, în fruntea căreia se găsea diplomatul Alexandru Plagino, trimisă în misiune specială la Lisabona, era primită în audiență solemnă de regele Portugaliei, Luis I, căruia îi înmâna o scrisoare din partea domnitorului Carol I, prin care era notificată independența României.

Cu toate că în acel an, 1880, nu existau reprezentanțe diplomatice la București și Lisabona, între România și Portugalia era atestat un înfloritor comerț. Vase comerciale românești, aducând însemnate cantități de cereale, soseau regulat în porturile portugheze pentru a le descărca. Nu este prin urmare de mirare interesul cercurilor comerciale și financiare portugheze în stabilirea unor legături mai strânse, mai durabile, cu statul român. Încă din a doua jumătate a anului 1880, încep să fie adresate Ministerului Afacerilor Străine al României propuneri cu privire la înființarea unui consulat românesc în Portugalia, care să faciliteze tranzacțiile comerciale bilaterale. Și bineînțeles, toate dublate de oferte pentru funcția de consul onorific al României. Spicuim câteva dintre ele. Într-o notă sosită la Ministerul Afacerilor Străine, la sfârșitul

anului 1881, Antonio Calem își propunea candidatura la funcția de consul al României în Portugalia, indicând drept garanție recomandări favorabile din partea unor bănci din Londra și Hamburg. În scrisoarea sa, el argumenta și pleda pentru necesitatea unui consulat al României în Portugalia, țară unde soseau cu regularitate vase încărcate cu mărfuri românești din porturile Galați și Brăila. Același demers îl va face în aprilie 1890 J. Adolphe Gerken, olandez de origine, care, solicitând autorităților de la București postul de consul în Portugalia, atrăgea atenția asupra comerțului dintre cele două țări, Portugalia, țară importatoare de grâu și lemn, putând deveni, în timp, un debușeu important pentru exportul românesc. Cel mai insistent solicitant al acestei funcții a fost însă Antonio Ferreira de Serpa, consul general al Portugaliei în Hawaii, Nicaragua și Venezuela. În scrisoarea expediată în decembrie 1888, adresată ministrului român de externe, Petre P. Carp, el sublinia că deși vase românești aduc frecvent mărfuri la Lisabona, el “nu a numit încă un consul care să protejeze și să apere interesele românești”. În anul următor, diplomatul portughez a continuat cu perseverență demersurile sale pe lângă autoritățile dela București. În notele din februarie și aprilie 1889, adresate șefului diplomației române, Alexandru N. Lahovary de data aceasta, Ferreira de Serpa argumenta cu și mai multă vigoare necesitatea înființării unei reprezentanțe consulare a României la Lisabona “în interesul comerțului românesc”. Ministrul român al afacerilor străine a răspuns de fiecare dată că “necesitatea unui consul român la Lisabona nu este încă simțită” și că situația va fi “examinată la momentul potrivit”.

Acțiunea diplomatică în favoarea creării unui consulat al României în țara lui Magellan va fi reluată în anul 1894 de legațiile Portugaliei de la Paris și Viena. De la Legația României la Paris, diplomații români scriau centralei MAS în vara anului 1894 că însărcinatul cu afaceri al Portugaliei în capitala Franței exprimase în mai multe rânduri intenția guvernului de la Lisabona de se înființa o reprezentanță consulară română în capitala portugheză, pentru “o dezvoltare mai mare a comerțului între cele două țări”. În noiembrie 1894, însărcinatul cu afaceri al Portugaliei la Viena, viconte Raboredo, transmitea la rândul lui o scrisoare MAS al României, în care arăta că “guvernul său ar vedea cu plăcere crearea unui consulat al României la Lisabona”.

Problema întemeierii unei reprezentanțe diplomatice românești în Portugalia își va găsi rezolvarea doi ani mai târziu, în 1896. La 5 octombrie 1896, Dimitrie A. Sturdza, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul afacerilor străine a.i., propunea înființarea unui consulat onorific de categoria a-II-a la Lisabona și numirea în calitate de titular a lui Carlos Ferreira dos Santos Silva. O dată cu raportul, Sturdza a înaintat și proiectul de decret, însoțit de patenta consulară aferentă. Prin decretul regal din 9 octombrie 1896, era legiferată înființarea primului consulat al României în Portugalia. În același timp, Grigore Gheorghe Ghica, ministrul României la Paris, era anunțat că Legația României din Paris, căreia urma să îi fie subordonat consulatul de la Lisabona, a fost însărcinată să solicite guvernului portughez recunoașterea lui. Iar lucrurile își vor urma cursul normal. Prin intermediul Legației României la Paris, guvernul de la Lisabona a primit patenta consulară referitoare la numirea lui Carlos Ferreira dos Santos Silva în funcția de consul al României la Lisabona. După ce a primit instrucțiunile de rigoare, regulamentul și tariful consular, la 27 noiembrie 1896 proaspătul consul onorific al României la Lisabona a depus jurământul. Exequatur-ul guvernului portughez îi va fi înmănat la 11 ianuarie 1897. **Era înfăptuit astfel, la sfârșitul veacului al-XIX-lea, cel dintâi pas pe calea stabilirii relațiilor diplomatice între**

România și Portugalia, prin întemeierea primei reprezentanțe diplomatice a României la Lisabona. A doua reprezentanță diplomatică, tot de același tip – consulat onorific de categoria a doua – va fi fondată la scurtă vreme, în prima decadă a secolului XX. Este vorba despre consulatul onorific al României la Porto, întemeiat în 1905. Tot în aceeaștă perioadă vor începe convorbiri între reprezentanții guvernelor de la București și Lisabona cu privire la înființarea delegații în cele două capitale.

* * *

Negocierile s-au purtat prin intermediul Legației României la Paris și au scos în evidență **acordul celor două state de a se ajunge la înființarea reciprocă a delegațiilor.**

În august 1909, însărcinatul cu afaceri al României la Paris, C. Mitilineu, îi expedia primului ministru și totodată ministrul român al afacerilor străine a.i., Ion I.C.Brătianu, o notă referitoare la discuția avută cu Antonio Carlos dos Santos Bandeira, secretarul particular al ministrului de externe portughez, colonelul Carlos Roma de Bocage. Cu ocazia unui voiaj efectuat în capitala Franței, Bandeira l-a contactat pe diplomatul român, căruia i-a mărturisit că era însărcinat de superiorul său să sondeze opinia autorităților române asupra temei agreării unui trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Portugaliei la București. Bandeira a ținut să precizeze din capul locului că șeful diplomației portugheze ar dori să știe, cu titlu personal și confidențial, înaintea demarării tratativelor oficiale, dacă oficialitățile de la București au vreo preferință asupra reprezentantului oficial al Portugaliei, și aceasta datorită faptului că guvernul de la Lisabona are intenția de a acredita pe lângă guvernul român fie pe reprezentantul său diplomatic la St Petersburg, fie pe cel de la Viena.

După câteva zile a sosit și răspunsul, evident favorabil, al guvernului de la București. În nota de răspuns se menționa satisfacția autorităților române la înființarea unei atare reprezentanțe diplomatice, optându-se pentru reprezentantul Portugaliei la Viena. Cu toate acestea, se făcea precizarea că, “din motive bugetare și speciale”, guvernul român nu putea răspunde gestului autorităților portugheze prin înființarea, în baza reciprocității, a unei delegații a României la Lisabona. Partea portugheză nu va descuraja. Din contră, ea va persevera.

În noiembrie 1909, aflat la Paris, ministrul portughez de externe, du Bocage l-a întâlnit persoana pe C. Mitilineu, cu care a stat de vorbă și căruia i-a reiterat dorința autorităților de la Lisabona cu privire la înființarea unei delegații a Portugaliei la București. Diplomatul portughez a insistat foarte mult asupra *străngerii cât mai rapide a tradiționalelor legături de prietenie dintre Portugalia și România*. În plus, l-a rugat pe Mitilineu să solicite avizul ministrului român al afacerilor străine, Alexandru Djuvara, cu privire la oportunitatea negocierii și încheierii unei convenții comerciale bilaterale.

Demersurile nu au avut, din păcate, un rezultat pozitiv imediat, în sensul că nici delegația Portugaliei la București nu a fost fondată, nici o convenție comercială între cele două state nu s-a încheiat. Totuși... la trei ani de la aceste demersuri, în primăvara anului 1912, era întemeiată **prima reprezentanță diplomatică a Portugaliei în România: consulatul onorific de la Brăila**. La 9/21 aprilie 1912, ministrul român al afacerilor străine, Titu Maiorescu, îl înștiința pe omologul portughez că, începând cu data de 31 martie/3 aprilie 1912, a fost acordat exequatur-ul de uzanță lui Achille Litzica în calitatea sa oficială de consul onorific al Portugaliei în România.

* * *

Actul final al procesului întemeierii de reprezentanțe diplomatice la București și Lisabona se va desfășura în intervalul 1917 – 1919, în timpul și în primul an după Primul Război Mondial.

Vara anului 1917 găsește România și Portugalia în calitate de state aliante în cadrul Antantei în Primul Război Mondial. Iar un document diplomatic din vara anului 1917 – nota premierului și ministrului afacerilor străine a.i., Ion I.C. Brătianu, din 25 august 1917, către ministrul plenipotențiar al Portugaliei la Iași – atestă prezența și activitatea în capitala provizorie a regatului României a unui reprezentant diplomatic oficial al Portugaliei. În baza reciprocității – care acum, spre deosebire de anul 1909, a existat – în misiune specială, a fost acreditat un trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Lisabona: Victor Ionescu, deputat, care, numit în această calitate, își va lua în primire postul la 1 septembrie 1917.

Cele două misiuni nu vor avea o viață prea lungă. După semnarea păcii de la Buftea –București, între România și Puterile Centrale, la 5/18 martie și 24 aprilie/7 mai 1918, guvernul prezidat de Alexandru Marghiloman, om politic germanofil, a anulat misiunea lui Victor Ionescu la Lisabona (rechemat în centrala MAS la 25 martie 1918). Automat și-a încetat activitatea și misiunea Portugaliei în România. Alianța României cu Portugalia, stat-membru al Antantei, ca de altfel cu întreaga Antantă, a fost destrămată prin forța lucrurilor.

La sfârșitul războiului, o dată cu înfrângerea Puterilor Centrale, a reintrat în vigoare alianța României cu Antanta, deci și cu Portugalia. Era creat terenul prielnic înființării delegațiilor ale celor două țări la București și Lisabona. Cea dintâi înființată a fost Legația Portugaliei la București, în noiembrie 1919. În scrisoarea de acreditare, președintele Republicii Portugheze, Antonio Jose de Almeida, încunoștiința guvernul de la București că, în dorința de a menține și consolida relațiile de prietenie și bună-înțelegere dintre Portugalia și România, l-a numit pe Martinho Teixeira Homem de Brederode în calitate de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Portugaliei la București. Legația Portugaliei la București devenind o realitate, au fost reluate discuțiile pentru înființarea delegației României la Lisabona.

Ministrul român al afacerilor străine, Take Ionescu, a pledat pentru înființarea grabnică a reprezentanței diplomatice românești în capitala portugheză. Mai mult, l-a propus pentru postul de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Lisabona pe Ion N. Tresnea-Grecianu, diplomat de carieră, cu o bogată experiență de viață diplomatică – intrase în MAS în anul 1888 - la acea dată director al Protocolului, Personalului și Cancelariei Ordinilor din Ministerul Afacerilor Străine. Propunerea era acceptată și, la 1 septembrie 1920, prin decret regal, Legația României la Lisabona era fondată, iar Ion Tresnea-Grecianu era numit trimis extraordinar și ministru plenipotențiar în capitala portugheză. În calitatea sa oficială, la 17 noiembrie 1920, diplomatul român și-a prezentat scrisorile de acreditare în fața președintelui Republicii Portugheze, Antonio Joaquim Granjo.

Din nefericire, și această a doua misiune - și primă delegație - a României la Lisabona avea să aibă o existență extrem de scurtă, de numai...1 an și jumătate. Începând cu data de 1 aprilie 1922, din motive exclusiv economice și bugetare, guvernul liberal al lui Ion I.C.Brătianu, cu I.G.Duca la conducerea diplomației române, a luat măsura drastică a închiderii unor misiuni ale României, între care și delegația de la

Lisabona. De altfel, acest lucru era cu claritate precizat în nota de rechemare adresată ministrului plenipotențiar al României la Lisabona (decretul nr 1178/9.03.1922):

“Vă rog a face să înțeleagă guvernul portughez că măsura de a vă rechema la 1 aprilie se datorește exclusiv datoriei imperioase a guvernului român de a restabili situația financiară. *Sperăm că guvernul portughez va rămâne convins de dorința noastră de a menține aceleași relații cordiale ca și cele din trecut*”.

Prin decretul regal nr. 1305 din 16 martie 1922, era numit trimis în misiune specială pe lângă Curtea Regală a Spaniei și Guvernul Portughez, începând cu data de 1 aprilie (1922), trimisul extraordinar și ministrul plenipotențiar al României la Paris, Victor Antonescu. La 26 februarie 1927, prin decretul regal nr. 1947, ministrul plenipotențiar al României la Madrid, Anton Bibescu, era acreditat în aceeași calitate și la Lisabona.

Legatia României la Lisabona va fi restabilită în deceniul al 3 – lea și va fi avută în permanență în vedere drept o misiune diplomatică de prim rang a României. Și ce alte două exemple mai edificatoare în această privință ar putea fi date decât prezența în cadrul ei a doi oameni de cultură români de autentică și perenă valoare: Lucian Blaga, în calitate de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României (1 aprilie 1938 – 1 aprilie 1939) și Mircea Eliade, în aceea de consilier cultural și de presă (februarie 1941-ianuarie 1945).